

Jag har läst

Min oro

Av Patrik Engellau (2014)

Pia Hellertz – december 2014

Det här är en bok som jag önskar att varenda politiker, på alla nivåer i samhället tog sig tid att läsa. Det är 163 sidor kloka och tankeväckande reflektioner om det politiska läget, framförallt i Sverige, men även i västvärlden. Kanske skulle omnipotenta politiker och beslutsfattare bli lite mer ödmjuka om de läste boken och inse att de inte med enkla lösningar kan lösa problem.

Engellau tar upp många angelägna teman till analys och diskussion. Ett är USAs tendens att gå in i andra länder med vapenmakt, officiellt för att skapa *demokrati*. Han refererar till den israeliska ministern Natan Sharansky som år 2004 publicerade boken *The Case for Democracy*, där han bland annat skriver: ”Den fria världen får inte vänta på att diktaturerna ska gå med på reformer... Vi måste vara redo att gripa in trots deras protester...”, en grundidé som president George W Bush kom beskriva som sin egen ”filosofi” och som därför kom att kallas Sharansky-Bush-doktrinen. Tanken legitimerade angrepp på länder som styrs av diktatorer.

Vad är en diktator?

Engellau problematiserar begreppet ”diktator” på ett tänkvärt sätt. Vad är det som säger att alla diktatorer är enbart destruktiva? Dessutom problematiserar han begreppet ”demokrati”. Vad är det som säger att demokrati enbart och alltid är av godo? Leder möjligheten till fria val alltid till något gott? Eller kan det vara så att länder vars medborgare ännu inte är mogna för fria val, istället hamnar i en kaotisk och destruktiv situation?

Engellau räknar upp några länder där diktatorn visserligen ”härskade med skräck”, men samtidigt lade grunden till en höjning av levnadsstandarden och ökad livskvalitet. De länder han nämner i det fallet är Kina, Singapore, Jordanien och Sydkorea. Medan Pakistan genom fria val fick ledare som styrde på ett genomkorrumpat och odisciplinerat sätt.

Jag har tidigare läst om Libyens Muammar Gaddafi och om hur han lade grunden för ett gott samhälle, även om också han härskade med skräck, exempelvis att alla i Libyen hade rätt till ett eget hem, att utbildning och medicinsk vård var både gratis och självklar, att elektriciteten var fri för alla m.m. Kanske var angreppet på Libyen, som många källor menar, orsakat av att Libyen hade sin egen statliga bank och därför kunde ge medborgare lån utan ränta, och att Gaddafi dessutom försökte introducera en egen afrikansk valuta i guld, självständig från dollarn och därmed från USA.¹ Kan det vara så att USA angriper länder som

¹ Se exempelvis *Gaddafi The Truth About Libya - Documentary*

<https://www.youtube.com/watch?v=TkTUDw0mjMA> och <https://urbantimes.co/2014/05/libya-under-gaddafi/>

försöker vara självständiga och utveckla sina egna banker och valutor? Den frågan tar inte Engellau upp till diskussion.

Politikerparadigmet

Ett annat tema som var intressant i boken var Engellaus diskussion omkring politikerna och deras roll i samhället. Författaren beskriver hur ”politikerväldet” startade och växte fram. Han beskriver utvecklingen av politikernas insatser, från införande år 1947 av *källskatten*, d.v.s. att arbetsgivarna betalade in skatten så den anställde aldrig såg pengarna, vilket gjorde att politikerna kunde höja skatterna ”till tidigare oanade nivåer” (s.27), samt *personnumret*, som underlättade kontrollen av medborgarna.

Författaren beskriver politikerpardigmets ”*tre samverkande föreställningar eller antaganden*” (s. 35), att staten är allsmäktig och kan lösa alla problem som kan uppstå i ett samhälle, att om politikerna inte kan lösa dessa problem så beror det på att de är inkompetenta och att de därmed bör bytas ut

Men – staten är inte allsmäktig. Författaren menar att staten bara har två verktyg för sin problemlösning, *lagstiftningsmakten* samt *budgeten*. Lagen gör det möjligt att förbjuda och tvinga. Budgeten gör det möjligt att köpa det som behöver köpas. Engellau menar att politikerna enligt politikerpardigmet tror att de kan göra allt med sina två verktyg, ”*och de använder därför dessa verktyg vare sig det är utsiktslöst eller inte*” (s.73) Tänkvärt! Jag fick lite skärpta glasögon! Jag tillhör dem som trott på politikernas makt och har klagat på deras inkompetens. Författaren menar att politikernas brist på verktyg för att hantera nya utmaningar leder till det politikerförakt som vi allt starkare upplever idag. Han menar att detta förakt egentligen är ogrundat. Det handlar inte om politikernas inkompetens utan om att det inte är möjligt för dem att göra det vi förväntar oss att de ska göra. ”*Problemet är vår religiösa tro på statens allmakt*” (s. 75).

Liberaliseringen

I slutet av 1980-talet avreglerades många verksamheter i Sverige. Engellau räknar upp taxi, järnvägar, inrikesflyget, tele, post, energi, bilprovning och apotek. Friskolesystemet infördes. Skola och sjukvård engagerade privata aktörer. Han nämner också att avregleringen även sträckte sig till personliga förhållanden, exempelvis fick homosexuella rätt att gifta sig och samkönade adoptioner blev tillåtna.

Författaren nämner inte avregleringen av banksystemet, den s.k. Novemberrevolutionen², som fick många oönskade konsekvenser, bland annat att bankerna fick låna ut obegränsat med pengar utan att Sveriges riksbank hindrade det, vilket ledde till en fastighetsbubbla och till ökande arbetslöshet och ekonomisk kris. Samhällsförändringarna gick snabbt och var radikala. Vi skyller på våra politiker, men liknande förändringar skedde över hela västvärlden.

Kapitalismen

Eftersom jag varit ”vänster” större delen av mitt liv, även som Miljöpartist, så blir jag provocerad av tankarna på att ett kapitalistiskt system skulle vara bättre. Patrik Engellau presenterar sin idé om *Det Goda Samhället, DGS*, som ett samhällssystem med fri företagsamhet och entreprenörskap. Jag känner att min aversion mot kapitalismens

² Novemberrevolutionen beskrivs mycket pedagogiskt i Dan Josefssons dokumentär med samma namn. Den ligger på Youtube i sex 10-minutersavsnitt.

grundtankar långsamt smulas sönder och att Engellaus analyser förstärker ”kappvändartendensen” inom mig.³ En förutsättning för mig är att det sätts upp hinder mot ”bankkapitalism”, ”monopolism”, ”globalism”, ”bankernas pyramidspel” och andra konsekvenser av enskilda personers, bankers och företags extrema girighet och även kriminella verksamhet. Om det är möjligt...

Skolan och vården

Ett område som får en hel del utrymme i boken är skola och högre utbildning.⁴ Engellau menar att lärarna tappat sugen eftersom politikerna lagt sig i skolans göranden och låtanden med sina lagar och regler. Lärarrollen har tappat status. Lärarna får ägna allt mer tid åt att dokumentera och utvärdera istället för att undervisa. Lönerna har halkat efter.

Engellau hävdar med stöd i forskning som jag inte känner till, att mer pengar till skolan inte är lösningen. Han menar att problemet är bristen på en god lärarkultur. *”Kultur växer ur det civila samhälle som existerar vid sidan av politiken”* (s.89). Det går inte med lagar och regler att stärka lärarnas motivation eller förhindra att föräldrarna abdikerar från sin föräldraroll och istället ägnar sig åt självförverkligande, menar författaren. Det går inte att genom lagar och regler förhindra att lärarna skyller elevernas problem på föräldrarnas bristande engagemang, eller att föräldrarna skyller på lärarna och skolan att eleverna inte ”anstränger sig”.

Författaren beskriver två förklaringsmodeller till bristerna i skolan. Dels att *”gamla tiders goda lärandekultur har skadskjutits av dumma skolpolitiska beslut som ofta implementerat flumpedagogiska modeteorier...”*(s.90). Dels att *”gamla dygder och beteendemönster”* lagts på hyllan. Jag håller inte med författaren här. De barn och ungdomar vi har idag kan inte längre acceptera gamla tiders pedagogiska metoder. De har utvecklats, de har nya erfarenheter, nya behov, nya lärandestrategier. De s.k. flumpedagogiska experimenten har varit försök att anpassa pedagogiken till de nya unga. Men experimenten har inte fått stöd.

Visst behöver elever och studenter lugn och studero, men det måste genomföras med nya arbetssätt, arbetssätt som stimulerar den nyfikenhet som barnen har med sig till skolan, och arbetssätt som bygger på modern forskning om individuella lärstilar och lärandestrategier.

Samma utveckling har skett inom vården. Läkarnas yrkesroll börjar alltmer tappa den status den haft. Statlig administrativ kontroll och ekonomisk ideologi styr läkarnas vardag. Dokumentation tar allt mer tid från patienterna. Även läkarna tappar sugen och motivationen för att göra ett bra arbete, menar Engellau. Många gånger får andra vården större tyngd, exempelvis pengar. Det lönar sig mer att arbeta som stafettläkare än att ha en fast tjänst där man utvecklar en relation till sina patienter. Läkare har blivit utbytbara och kritiken från patienterna är massiv. Detta tar inte Engellau upp, men det finns antydningar i boken.

Dualekonomi

Ett nytt begrepp som Engellau presenterar är ”dualekonomi”, som är ett begrepp som brukar användas för utvecklingsländernas ekonomiska system. Det innebär att det utvecklats parallella ekonomier i samhället. Den ena ekonomin är ansluten till världsekonomin och omfattar människor som lever ”en normal medelklassstillvaro”. Den andra delen är ”fattigdomens ekonomi”, marginaliseringens, utanförskapets ekonomi. *”Mellan de två*

³ Har nyligen läst en analys i Fria Tidningen nr 98/2014 om *”Kappvänderiet är ett samhällsfenomen”* av idéhistorikern David Brolin. Och jag känner mig träffad.

⁴ Två medförfattare medverkar i boken, historikerna Anders Björnsson, som reflekterar över utbildningssystemet och adj. Professorn Nina Rehnqvist som reflekterar över sjukvården.

ekonomierna är klyftan avgrundsdeep” (s.159). Engellau analyserar den svenska ekonomin och menar att man tydligt börjar se att en dualekonomi är under utveckling även i Sverige.

Det Goda Samhället – DGS

Engellau menar att DGS och demokrati egentligen är oberoende av varandra. Erfarenheten visar att det är ganska lätt att införa demokrati. Det krävs ”bara” några beslut. DGS däremot *”är resultatet av månghundraåriga historiska processer varigenom samhällena skapat sina institutioner, värderingar och vanor. Ingen kan riktigt förklara det, ingen begriper det helt och hållet, och framförallt har det inte uppstått som ett resultat av någon grandios plan (annat än möjligen i den hegelianska Världsandens hjärna, men då förborgat för människornas förnuft).”* (s.51)

Författaren menar att politikernas främsta uppgift borde vara att stärka DGS. Eller snarare att stärka möjligheterna för DGS att utvecklas. DGS utvecklas av sig självt, om möjligheterna finns. Det kan inte lagstiftas fram. Det kan inte kontrolleras fram. Det växer fram av sig självt. Och det krävs ett lokalt engagemang, ett medborgarengagemang.

Boken ger ett stimulerande och inspirerande underlag för diskussioner om framtidens samhälle. Hur vill vi att det ska se ut? Och hur tar vi oss dit? Hur lindrar vi den oro som inte bara Patrik Engellau känner utan som många medborgare känner idag? Finns det något sätt att kanalisera denna oro till konstruktivt engagemang för att tillsammans utveckla framtidens samhälle, Det Goda Samhället?

